

prepoznaje i analizira funkcioniranje i učinkovitost samoupravnih mehanizama. I drugi lajtmotivi Dudine rekonstrukcije, od povijesnosti i razvoja konkretnih ideja i praksi preko dijalektike zajedničkoga saveznog okvira i međurepubličkih specifičnosti, složenosti realnih iskustava koje je nemoguće svesti na opće smjernice, pa sve do institucijskoga isprepletanja, uronjenosti u širi državni sistem, ali i ovisnosti o vanjskim utjecajima i rastućoj eroziji službene ideologije, itekako su primjenjivi na šire jugoslavensko socijalističko iskustvo. Spomenuto je da je Duda u uvodu jasno naglasio da njegova studija nije totalna društveno-kulturna povijest jugoslavenskoga socijalističkoga djetinjstva. Mapirajući bitne institucionalne i ideološke koordinate, njegova knjiga međutim jednu takvu povijest uvelike olakšava i omogućuje, bivajući iznimno važan kamen u nužnom kompleksnom mozaiku.

MARKO ZUBAK

Samcevič Andrej Andreevič, *Rusi i Ukrajinci u oružanim snagama Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945.* (Zagreb: Despot Infinitus, 2015), 381 str.

U izdanju nakladničke kuće Despot Infinitus objavljena je 2015. knjiga pod naslovom *Rusi i Ukrajinci u oružanim snagama Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945.* Autor knjige ruski je pravnik Samcevič Andrej Andreevič, nakladnik Zvonimir Despot, a izvršni urednik Danijel Tatić. Knjiga je izvorno napisana na ruskom jeziku, a za hrvatski prijevod zaslužan je dr. sc. Marinko Ogorec. Rad ukupno ima 381 stranicu, od kojih 179 na hrvatskom te isto toliko na ruskom, a ostatak otpada na fotografije i priloge ispod kojih su objašnjenja na oba jezika. Knjigu čine šest poglavlja, uvod, zaključak, dodatak, popis izvora i literature, bilješka o autoru, usporedno kazalo činova te fotografije.

U “Uvodu” autor ukratko objašnjava kontekst nastanka Nezavisne Države Hrvatske (NDH) u vrtlogu Drugoga svjetskog rata te povijest ruske i ukrajinske antiboljševičke emigracije u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca u međuratnom razdoblju. Autor naglašava cilj svojega rada: “Glavna svrha ove monografije jest cjelokupna i detaljna analiza službi i dužnosti imigranata iz istočne Europe (Rusa i Ukrajinaca) u redovima hrvatske vojske u razdoblju od 1941. do 1945. godine, a također i raznih poznatih biografija pojedinih vojnika.” Uz kratak prikaz arhivske građe i literature, zahvaljuje nizu osoba iz raznih država koje su mu savjetima i građom pomogle u pisanju knjige.

Prvo poglavlje (str. 15 – 45) nosi naslov “Opće karakteristike razmještaja emigracije na teritoriju Hrvatske”, a podijeljeno je na šest dijelova. U prvom dijelu, “Osnove pravnog statusa i upravni organi ruskih i ukrajinskih zajednica”, autor se bavi prvim doticajima ruskih i ukrajinskih imigranata s vlastima NDH. Budući da se mahom radilo o antiboljševički orijentiranim osobama, one su uspostavile srdačne kontakte s članovima ustaškoga pokreta. Primjerice, poglavnik Ante Pavelić već je 12. kolovoza 1941. primio izaslanstvo hrvatskih Ukrajinaca, iako sam posjet nije imao značajnijih političkih posljedica. Pod drugim podnaslovom, “Političke i javne organizacije koje

su djelovale u krugu emigracijskih zajednica u Hrvatskoj, izdavaštvo”, autor daje opće smjernice o ruskim i ukrajinskim emigrantskim organizacijama, osobito o Ruskom nacionalnom i društvenom pokretu (RNDP). Sažimajući cjelokupni rad RNDP-a, izlazi na vidjelo njegova oslonjenost na nacističku Njemačku. U nastavku su objavljeni podaci o istaknutijim članovima organizacije, a ponajviše je prostora posvećeno zapovjedniku hrvatskoga odsjeka Mihailu Aleksandroviču Semenovu. Na kraju toga dijela autor je naveo publikacije ruskih i ukrajinskih emigranata koje su neredovito i povremeno izlazile u NDH. “Sudjelovanje ruskog klera u razvoju Hrvatske pravoslavne crkve” idući je podnaslov, gdje autor veoma skromno, na tek dvije stranice, daje osnovne informacije o ustroju Hrvatske pravoslavne crkve i udjelu ruskih i ukrajinskih svećenika u njezinu osnivanju. Pod podnaslovom “Ruski i ukrajinski emigranti u državnoj službi, društvenom i kulturnom životu NDH”, prema istom obrascu kao i u prethodnom dijelu, autor ističe niz poznatijih ruskih i ukrajinskih emigranata koji su svoj društveni život jednim dijelom proveli na području NDH. Osobita je pozornost posvećena Nikolaju Ivanoviču Fedorovu i Konstantinu Rejmersu Volinskom, koji su se isticali svojim znanstvenim i novinarskim radom, a doživjeli su tragičnu sudbinu nakon svršetka Drugoga svjetskog rata. Prvi je izbjegao u svoju drugu emigraciju, a drugi je postao žrtva poslijeratnoga jugoslavenskoga komunističkog režima. “Promjene u životu imigranata nakon početka rata između Njemačke i SSSR-a” važan je podnaslov pod kojim autor kroz sudbine pojedinaca tumači promjene koje su nastupile nakon lipnja 1941. i njemačkoga napada na Sovjetski Savez. U posljednjem dijelu prvoga poglavlja, “Žrtve rata”, autor na nepune dvije stranice teksta donosi ruske i ukrajinske žrtve na teritoriju NDH, zaključujući: “Za vrijeme rata su obje zajednice bile izložene teroru i napadu od strane komunističkih partizana i srpskih četnika. Osobito je bio krvav četnički teror nad ukrajinskim doseljenicima u Bosni.”

U drugom poglavlju (str. 46 – 51), pod naslovom “Stvaranje hrvatskih oružanih snaga. Pojava ruskih i ukrajinskih vojnika u njihovim redovima”, autor opisuje stvaranje Oružanih snaga NDH i sudjelovanje Rusa i Ukrajinaca u njihovoj organizaciji.

Treće poglavlje (str. 52 – 106), “Emigranti u kopненоj vojsci NDH”, podijeljeno je na tri potpoglavlja. U prvom, pod naslovom “Rusi i Ukrajinci u kopnenim postrojbama Nezavisne Države Hrvatske na Balkanu”, autor poimence spominje djelatne vojne osobe ruskoga i ukrajinskoga podrijetla koje su svoju karijeru ostvarile isprva u oružanim snagama Kraljevine Jugoslavije, a potom u vojnim formacijama NDH. Autor je pokušao prikazati kratke životopise za svaku pojedinu osobu, ali mu zbog fragmentiranosti gradiva i nedovoljne istraženosti to nije potpuno uspjelo. Unatoč tomu, uspio je osvijetliti pojedine segmente i djelatnost vojnih osoba. Drugo se potpoglavlje bavi Istočnim bojištem te u skladu s tim nosi naslov “Rusi i Ukrajinci u hrvatskim pješačkim postrojbama na Istočnom bojištu”. U začetku autor u kratkim crtama objašnjava povijest hrvatskih postrojbi na Istočnom bojištu, njihov ustroj i zapovjedni kadar. Nakon toga pozornost posvećuje istaknutim Rusima i Ukrajinacima koji su kao i ostali legionari dragovoljno pristupili 369. hrvatskoj ojačanoj pješačkoj pukovnici. Treće je potpoglavlje posvećeno Ukrajinacima. Pod naslovom “Ukrajinska legija” opisan je ustroj Ukrajinske legije, koja je, prema autoru, trebala biti dio 369. pukovnije na Istočnom bojištu, no “tamo nije bila poslana zbog protivljenja njemačkog zapovjedništva”. Umjesto odlaska na Istočno bojište legija je svoj ratni put provela na području NDH boreći se protiv partizanskih i četničkih skupina.

Četvrto poglavlje (str. 107 – 144) nosi zanimljiv naslov – “Ruska krila Hrvatske”. Podijeljeno je na dva dijela. Kao što se može pretpostaviti iz samoga naslova, riječ je o ratnom zrakoplovstvu Oružanih snaga NDH, čiji su dionici bili i ruski te ukrajinski zrakoplovci. Prvi dio, “Na nebu Balkana”, pisan je po uzoru na prethodna potpoglavlja. Autor donosi kratke životopise značajnijih osoba, a kroz njihove biografije stavlja ih u kontekst određenih povijesnih zbivanja. Nešto dužu biografiju autor je posvetio Leonidu Bajdaku, zrakoplovnom pukovniku rođenom u Odesi, koji je i prije samoga rata bio poznati europski zrakoplovni as. Drugi dio nosi naziv “Na Istočnom bojištu”. Kroz njega se provlači priča o onim ruskim i ukrajinskim zrakoplovnim časnicima koji su svoju karijeru tijekom Drugoga svjetskog rata proveli u zračnim okršajima s Crvenom armijom na Istočnom bojištu.

Peto poglavlje (str. 145 – 148) posvećeno je pomorskim snagama te nosi naslov “Ratna mornarica”. Poglavlje je veoma kratko, a podaci šturi jer, kako kaže i sam autor: “Do sada se uspelo pronaći podatke tek o jednom ruskom časniku koji je služio u ratnoj mornarici Hrvatske – bivšem časniku jugoslavenske ratne mornarice liječniku Pjotru Vasilenku.”

Šesto poglavlje (str. 149 – 157) nosi prilično intrigantan naslov – “Garda poglavnička Pavelića. Ruske ustaše”. U kratkom uvodu autor objašnjava nastanak vojne komponente ustaškoga pokreta, spominjući šestoricu Rusa i Ukrajinaca koji su bili pripadnici ustaških formacija. Daljnji tekst jasno upućuje na neutemeljenost naslova, jer garda poglavnička Pavelića sastavljena od Rusa i Ukrajinaca nije postojala, nego samo nekoliko pojedinaca koji su bili pripadnici određenih ustaških jedinica.

U “Zaključku” (str. 158 – 160) autor sumira svoj rad osvrćući se na povezanost hrvatske i ruske emigracije nakon Drugoga svjetskog rata. Također povlači paralele s Domovinskim ratom i sudjelovanjem ruskih i ukrajinskih dragovoljaca u njemu.

Na samom kraju knjige autor je ubacio dodatak (str. 161 – 163) pod naslovom “Dodatak. Istočni trag u hrvatskom SS-u”. Riječ je o rijetkim pojedincima ruske i ukrajinske narodnosti koji su sudjelovali u ratnim zbivanjima kao pripadnici 13. gorske divizije SS-a (poznatija kao “Handžar divizija”) i 24. gorske divizije SS-a “Karsteger”.

Knjiga mladoga ruskog pravника Samceviča Andreja Andreeviča prvi je pokušaj da se osvijetli i prikaže sudjelovanje ruskih i ukrajinskih emigranata u vojnim postrojbama NDH kao i nekim drugim osovinskim postrojbama koje su svoj ratni put provele na području Hrvatske i Istočnoga bojišta. Knjiga obiluje zanimljivim podacima, ali iziskuje i dodatna istraživanja. Ponajveći problem autoru su bili usporedni činovi ruskih, jugoslavenskih, njemačkih i hrvatskih oružanih snaga, čiju terminologiju nije do kraja uskladio i svladao. Iako je objavio usporedni popis činova (str. 179), u samom su se radu potkrale pogreške. Tako, primjerice, zapovjednika 369. pukovnije, pukovnika Viktora Pavičića, naziva brigadirom (str. 81), iako takav čin nije postojao u hijerarhiji Oružanih snaga NDH. Knjizi također nedostaju kazala osoba i toponima, koja bi, s obzirom na tematiku, čitatelju olakšala čitanje i pregled. Unatoč tomu, knjiga zaslužuje pozornost historiografske struke, može služiti kao dobar pregledni rad i poticaj drugim povjesničarima da se bave ovom veoma zanimljivom, a do sada neistraženom temom hrvatske, ruske i ukrajinske povijesti.

DOMAGOJ NOVOSEL